

**ВЛИЯНИЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ
РАЗЛИЧИЯ СРЕД ЖЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ
ВЪРХУ ПРЕХОДА КЪМ ВТОРО РАЖДАНЕ**

Елица Димитрова

I. ВЪВЕДЕНИЕ

В периода след 1990 г. в България се наблюдават значителни изменения в сферата на образованието. Налице е нарастване на дела на лицата, които продължават обучението след придобиване на средно образование и поява на множество нови висши учебни заведения¹. В условията на пазарно функционираща икономика и нарастваща конкуренция на пазара на труда акумулирането на образователен капитал придобива особено важно значение. Различията по пол показват, че образователната активност сред жените в преходния период е по-висока, отколкото при мъжете.

От социално-демографска гледна тази тенденция е свързана със следните изменения в структурирането на жизнения път на младите хора, навлизащи в най-активната част от демографския си живот след 1990 г. Първо, в резултат на по-продължителния период на обучение формирането на семейство и раждането на дете се изместват към по-късна възраст. Второ, в условията на социална несигурност формирането на доходите, професионалното развитие и социално-икономическия статус на даден индивид стават още по-силно зависими от знанията и уменията, които той притежава.

В резултат на променящата се икономическа конюнктура в страната лицата с различна образователна степен адаптират по различен начин към новите условия плановете и намеренията си за формиране на семейство и раждане на дете. Като цяло радикалното реструктуриране на пазара на труда от гледна точка на търсене и предлагане на определени категории труд и нарастващите аспирации за кариерно развитие от страна на младите хора са съпътствани от трудности при съчетаването на професионалната и репродуктивната кариера. Този конфликт е особено силно изразен сред жените в България, които и в новите условия продължават да съчетават ролята на активен участник на пазара

¹ Според данни на НСИ броят на студентите през 2000/1 г. в България е бил 243 хил. През 2008/9 г. той достига 283 хил., като преобладаващ е дялът на жените, които продължават образованието си в държавно или частно висше учебно заведение (около 56% от всички обучаващи се). През 2000 г. висшите учебни заведения в страната са 43, а девет години по-късно те са вече 53. (<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23>)

на труда, наследена от предишния период, и грижите по отглеждането и възпитанието на децата.

В зависимост от образователния им статус често пъти балансът между професионален и семеен живот сред жените в България е силно нарушен. Например, високо образованите българки са по-склонни да дадат приоритет на професионалната си дейност в онези години от живота си, в които по-ниско образованите им сънароднички предпочитат да формират семейство и отглеждат деца. Така образователните различия по същество водят до различия в репродуктивното поведение сред жените в България.

Съществуващите изследвания показват, че докато преходът към първо раждане остава почти универсален в съвременния период, то образователните различия оказват съществено влияние върху намеренията и решението за раждане на второ дете (Koytcheva, 2006). Поради тази причина в настоящото изследване ще се опитаме да изясним влиянието на **образователните различия сред жените в страната върху риска за раждане на второ дете.**

II. ХИПОТЕЗИ, ДАННИ И МЕТОД НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Известно е, че високообразованите жени проявяват по-засилени аспирации към професионален успех и кариера. Според теорията на Г. Бекер (1991) жените с по-високо образование имат по-високи **директни и индиректни разходи**, свързани с раждането и отглеждането на деца. Тези разходи произтичат от оттеглянето им в резултат на майчинството от пазара на труда, което е свързано със загуба за определен период от време на доходи, позиции и възможности за кариера и професионално развитие. В тази посока може да се очаква, че от една страна, колкото по-ограничени са възможностите за съчетаване на майчинство и участие на пазара на труда в дадено общество, толкова по-ясно изразени биха били различията в репродуктивното поведение на жените от различните образователни категории. В условия на про-фамилистично ориентирано общество, каквото е българското, трудностите по съчетаването на професионален и семеен живот биха имали най-силно, и то негативно влияние върху решението на жените с висше образование да станат майки за втори път. И обратно, жените с по-ниска образователна степен биха имали по-висок риск за раждане на второ дете, тъй като те разполагат с повече репродуктивно време вследствие на по-краткия си престой в сферата на образованието, както и поради по-ниските преки и непреки разходи, свързани с повторното майчинство (Liefbroer and Corijn, 1999; Olah, 2003; Rieck, 2006; Muresan, 2007).

Тръгвайки от Бекеровата теория за раждаемостта, можем да формулираме първата хипотеза на настоящото изследване, според която *акумулирането на по-висок образователен капитал оказва силен негативен ефект върху риска за раждане на второ дете сред жените в България.* С други думи, сред висшистките раждането на второ дете би било по-рядко явление в сравнение с лицата със средно или по-ниско образование.

Втората хипотеза, която ще тестваме в настоящото изследване, произтича от концепцията на Й. Хюйнинг и Х.-П. Блосфелд за връзката между соци-